

บทที่ 5

วิวัฒนาการของการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา

ระหว่างปีพ.ศ.2442-ปัจจุบัน (2544) : กรณีศึกษาชุมชนตะโหมด

อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาวิวัฒนาการของการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้บริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลากรณีศึกษาจะลึกในชุมชนตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนที่อยู่ติดกับป่าและใช้ประโยชน์จากที่ดินในการทำสวนยางพาราเป็นหลัก ซึ่งเนื้อหาประกอบด้วย ที่ตั้งของชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติความเป็นมาของชุมชนและการตั้งถิ่นฐาน การใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ของชุมชนตะโหมดระหว่างปี 2442-สงครามโลกครั้งที่ 2 (2489) และการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ของชุมชนตะโหมดระหว่างปี 2490-ปัจจุบัน (2544)

5.1 ที่ตั้งของชุมชนตะโหมดและทรัพยากรธรรมชาติ

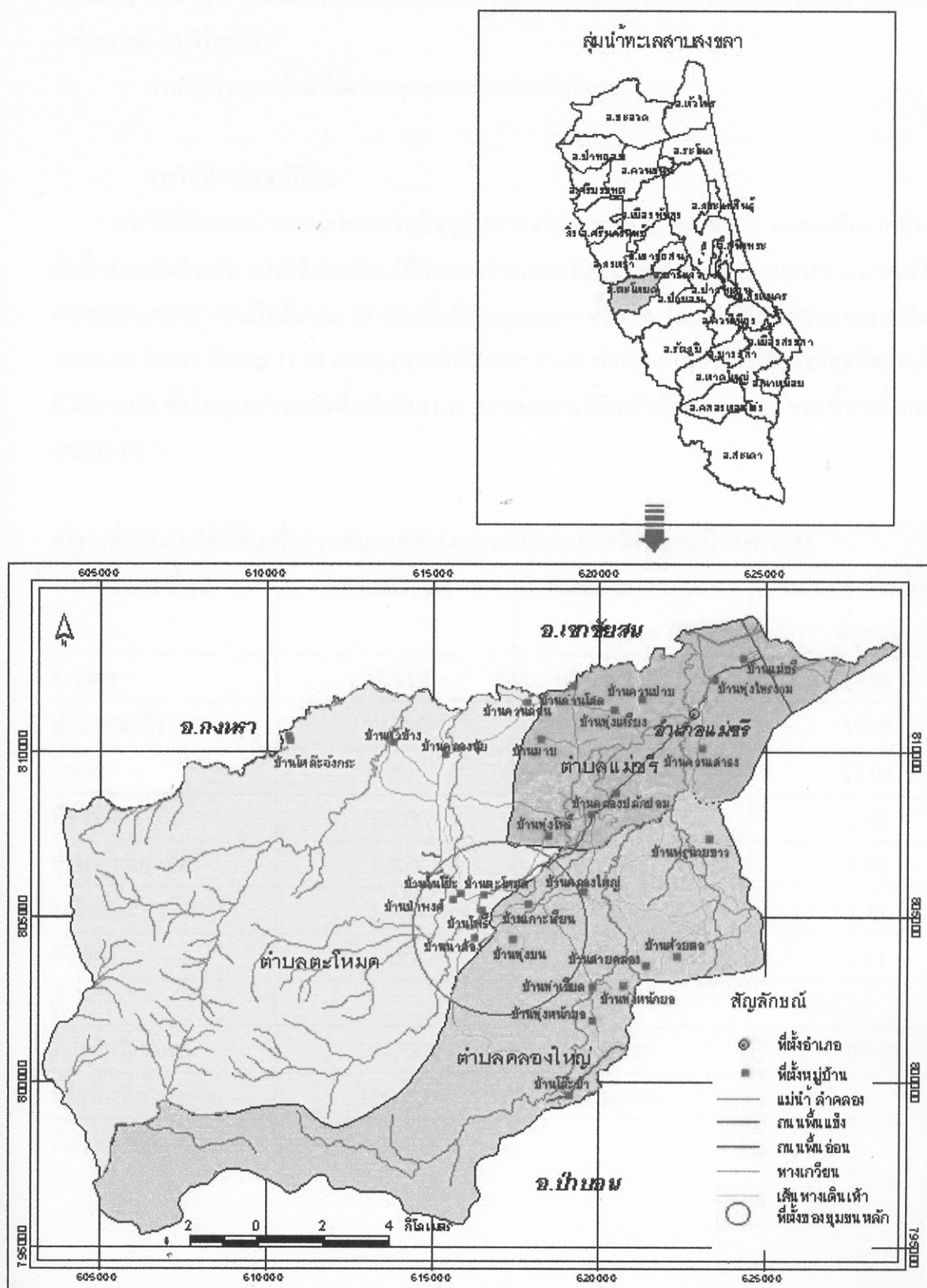
ชุมชนตะโหมดตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาบรรทัดทางทิศตะวันออก ของพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตก จัดเป็นชุมชนหนึ่งในพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตกที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน ป่าไม้ และสาหร่าย เหนือชุมชนอื่น ๆ ในพื้นที่ มีพื้นที่ป่าในเขตชุมชนนี้ประมาณ 165,379 ไร่ (ตารางที่ 5.1) ในพื้นที่ป่าเหล่านี้มีน้ำตก 3 น้ำตกคือ น้ำตกลานหม่อมจู้ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 11 ตำบลตะโหมด และบริเวณน้ำตกลานหม่อมจู้ในปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสำนักงานที่ทำการหน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าบ้านตะโหมด สังกัดกรมป่าไม้ น้ำตกแห่งที่ 2 คือน้ำตกท่าช้าง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 9 ตำบลตะโหมด และน้ำตกลาดเตย ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ป่า หมู่ที่ 4 ตำบลคลองใหญ่ จากการที่ป่านี้มีน้ำตกทำให้ชุมชนนี้มีลำคลองที่สำคัญซึ่งมีต้นน้ำลำธารอยู่ที่เทือกเขาบรรทัด 4 สาย คือ คลองตะโหมด (จากน้ำตกลานหม่อมจู้) คลองกง (จากน้ำตกท่าช้าง) คลองหัวช้าง และคลองโหล๊ะจันกระ การตั้งบ้านเรือนของราษฎรจะอยู่กันเป็นกลุ่มบ้าน เช่น บ้านใน บ้านนอก บ้านนอกและบ้านปากพลี ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน ส่วนบ้านที่อยู่ห่างไกลออกไปจากชุมชน ได้แก่ บ้านหัวช้าง และบ้านโหล๊ะจันกระ ซึ่งทั้งสองบ้านนี้สันนิษฐานว่าตั้งมาในยุคแรกของชุมชนเช่นกัน ต่อมาในระยะหลังมีกลุ่มบ้านเกิดขึ้นในชุมชนอีก เช่น บ้านควนอินนอโม บ้านปลักปอม บ้านคลองนุ้ย บ้านควน และบ้านเหมืองตะกั่ว (สภาพานวัดตะโหมด, 2543) ในบริเวณที่ตั้งของชุมชนเป็นที่ราบเหมาะสำหรับการทำนาข้าว รอบนอกเป็นพื้นที่ทำสวน

ตารางที่ 5.1 พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่ในท้องที่ อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ปี พ.ศ. 2540

ชื่อป่าสงวน	เนื้อที่ (ไร่)	เนื้อที่ส่งมอบ (ส.ป.ก.)	เหลือพื้นที่ (ไร่)	หมายเหตุ
ป่าเทือกเขาบรรทัด แปลง 1 ตอน 3	160,625	180-0-0	158,821	ค.คลองเฉลิม อ.งหรา, ค. หนองรง ค.ทุ่งโพธิ์ อ.ป่า บอน, ค.ตะโหนด อ.ตะโหนด
ป่าควนหวาน ป่าควน นอโม ป่าห้วยหาร	1,125	160-0-0	965	ค.คลองใหญ่ อ.ตะโหนด
ป่าเขาหัวช้าง ป่าเขาดิน ป่า ป่าเขาหลักไก่อ และ ป่าเขาพระ	11,936	7,451	4,484	ค.ตะโหนด อ.ตะโหนด
ป่าควนเสาธง ป่าควน นายสุก ป่าควนนายหวัด	14,000	12,891	1,109	ค.หนองรง อ.ป่าบอน, ค. คลองใหญ่ ค.แม่ขรี อ.ตะ โหนด
รวม	187,686	20,682	165,379	-

ที่มา : หน่วยป้องกันรักษาป่าที่ 1 (แม่ขรี) อ.ตะโหนด จ.พัทลุง, 2540.

ชุมชนตะโหนดในปัจจุบันมีพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอตะโหนดทั้งหมด ซึ่งเมื่อก่อน (ปี พ.ศ. 2440) เป็นเพียงตำบลเดียวของอำเภอกัทภิม ซึ่งเป็นหนึ่งในสามอำเภอของจังหวัดพัทลุงในขณะนั้น และหลังจากนั้นตำบลตะโหนดได้ไปขึ้นกับอำเภอปากพะยูน จนถึงปี พ.ศ. 2499 ตำบลตะโหนดได้ย้ายจากอำเภอปากพะยูนมาขึ้นกับอำเภอเขาชัยสน ต่อมาในปี พ.ศ.2518 กระทรวงมหาดไทยได้อนุมัติให้จัดตั้งกิ่งอำเภอตะโหนดขึ้นที่ตำบลแม่ขรี เนื่องจากตำบลตะโหนดอยู่ห่างจากตัวอำเภอเขาชัยสนมาก ไม่สะดวกต่อการติดต่อราชการ ซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2529 ก็ได้เปลี่ยนเป็นอำเภอตะโหนด ปัจจุบัน อำเภอตะโหนดในมีพื้นที่ 165,162.32 ไร่ อยู่ใน 3 ตำบล คือ ตำบลตะโหนด ตำบลคลองใหญ่ และตำบลแม่ขรี พื้นที่ 110,405.25 ไร่, 32,200.13 ไร่ และ 22,556.25 ไร่ และคิดเป็นร้อยละ 66.85, 19.50 และ 13.65 ของพื้นที่ทั้งหมด ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาชุมชนตะโหนดในครั้งนี้จะเน้นชุมชนใหญ่ซึ่งเป็นศูนย์กลางมาตั้งแต่อดีต คือตำบลตะโหนด ซึ่งมีทั้งหมด 12 หมู่บ้าน โดยมีบ้านตะโหนดและบ้านโพธิ์เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชน ชุมชนตะโหนดนี้อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดพัทลุงไปทางทิศใต้ตามเส้นทางถนนสายเพชรเกษม หมายเลข 4 พัทลุง-หาดใหญ่ ระยะทาง 39 กิโลเมตร และจากถนนเพชรเกษมที่ตำบลแม่ขรี ไปทางทิศตะวันตกอีก 12

รูปที่ 5.1 ขอบเขตอำเภอตะโหมดและที่ตั้งของชุมชนตะโหมด

กิโลเมตร หรืออยู่ห่างจากอำเภอหาดใหญ่ไปทางทิศเหนือตามเส้นทางถนนสายเพชรเกษม หมายเลข 4 ประมาณ 50 กิโลเมตร

สำหรับรายละเอียดที่ตั้งของชุมชนแสดงเพิ่มเติมในรูปที่ 5.1

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ที่ดินของอำเภอตะโหมดในปัจจุบันแสดงในตารางที่ 5.2 จะเห็นว่า นอกเหนือจากพื้นที่ป่าที่กล่าวแล้วข้างต้น การใช้ประโยชน์ที่ดินของอำเภอตะโหมดจะเป็นการทำสวนยางพารา สวนไม้ผล และการทำนา คิดเป็นร้อยละ 97 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด โดยเป็นพื้นที่สวนยางพาราร้อยละ 74.83 ทำนา ร้อยละ 11.75 และสวนผลไม้ร้อยละ 11.04 ส่วนการใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์อย่างอื่นมีไม่มากนัก ซึ่งในภาพรวมแล้วพื้นที่เพื่อการเกษตรทั้งหมดนี้คิดเป็นร้อยละ 62.29 ของพื้นที่ทั้งหมดของอำเภอ

ตารางที่ 5.2 การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรของอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ปี พ.ศ. 2543

การใช้พื้นที่	จำนวน (ไร่)	ร้อยละของพื้นที่ทั้งอำเภอ	ร้อยละของพื้นที่เกษตรทั้งหมด
ยางพารา	78,215	47.36	74.83
ทำนา (นาปี)	12,280	7.44	11.75
ไม้ผล	11,535	6.98	11.04
พืชไร่	1,523	0.92	1.46
ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	1,500	0.91	1.44
ไม้ยืนต้น	1,496	0.91	1.43
พืชผัก	1,187	0.72	1.14
อื่น ๆ			
รวมพื้นที่เกษตร	104,527	62.29	100.00
รวมพื้นที่ทั้งอำเภอ	165,162	100.00	-

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภอตะโหมด, 2543

5.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชนและการตั้งถิ่นฐาน

ชุมชนตะโหมด จัดเป็นชุมชนที่เก่าแก่มากชุมชนหนึ่งในกลุ่มทะเลสาบสงขลา มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ทั้งจากตำนานที่เล่ากันมาของผู้เฒ่าผู้แก่ และจากหลักฐานวัตถุโบราณที่ค้นพบ จากตำนานที่เล่ากันมา ได้กล่าวถึงเส้นทางการค้าขายของชาวอินเดียที่เดินทางมาจากฝั่งทะเลอันดามัน ในมหาสมุทรอินเดีย (บริเวณอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นเมืองท่าที่สำคัญของฝั่งทะเลอันดามัน ข้ามเทือกเขาบรรทัดทางช่องเขาตระ ผ่านชุมชนตะโหมด บริเวณบ้านเขาหัวช้าง มีลำคลองหัวช้าง ซึ่งคลองสายนี้ไหลไปรวมกับสายอื่นอีกหลายสายเป็นคลองท่ามะเคือไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา บริเวณอำเภอบางแก้ว และเส้นทางสายนี้ไปขึ้นที่เมืองสะทิงพระ หรือสะทิงพารณสี ซึ่งเป็นอำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลาในปัจจุบัน จากการเดินทางด้วยเส้นทางดังกล่าว จึงเกิดเป็นชุมชนเล็ก ๆ ขึ้น และพัฒนาการเป็นชุมชนตะโหมดในปัจจุบัน (สภากาชาดตะโหมด, 2543)

ผู้ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในครั้งแรกสันนิษฐานว่าเป็นชาวไทยมุสลิม เพราะปรากฏหลักฐานหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชื่อของชาวไทยมุสลิม เช่น นาปะเจ๊ะ (ที่ตั้งของโรงเรียนวัดตะโหมดในปัจจุบัน) นาโคกแขกเข็ญ หนองโต๊ะอ่อน หนองโต๊ะโล่ง หัวยโต๊ะเล็ม และหัวทุ่งแขก และคำว่าตะโหมดก็เรียกเพี้ยนมาจากโต๊ะหมุดซึ่งเป็นผู้นำชาวไทยมุสลิมคนแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนตะโหมด บริเวณวัดตะโหมดในปัจจุบัน ซึ่งเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ และศูนย์รวมทางด้านจิตใจของชุมชนตะโหมด ในอดีตเรียกว่าโคกสุหร่า ซึ่งเป็นสุสานของคนในสมัยนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมได้สืบทอดกันเป็นเวลาอันยาวนาน จนถึงปัจจุบัน ที่ชุมชนนี้มีทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน แต่บริเวณที่เป็นชุมชนมุสลิมจะอยู่บ้านรอบนอกออกไปจากบ้านตะโหมดและบ้านโพธิ์

คนในสมัยก่อน จะตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยอยู่ริมน้ำหรือริมคลองทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมในการประกอบอาชีพและการสัญจรไปมาหาสู่ซึ่งกันและกัน เพราะในสมัยก่อน ไม่มีถนนหนทาง การเดินทางให้รวดเร็วต้องเดินทางทางน้ำใช้แพ และเรือ จนกระทั่งประมาณครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาที่การเดินทางของคนในชุมชนนี้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการสร้างทางรถไฟสายใต้ซึ่งเริ่มใช้ในปี พ.ศ. 2459 มีการตัดถนนเพชรเกษมสายพัทลุง-หาดใหญ่ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และมีการสร้างถนนจากแม่ขรี-บ้านตะโหมด (วัดตะโหมดในปัจจุบัน) ในปี พ.ศ. 2499 ซึ่งจะได้อีกต่อไปในรายละเอียดเกี่ยวกับวิวัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่ไปสัมพันธ์กับการใช้ที่ดินของชุมชนในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา

5.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ของชุมชนตะโหมระหว่างปี 2442 - สงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2489)

ดังกล่าวแล้วข้างต้นชุมชนตะโหมจัดเป็นชุมชนหนึ่งในพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันตกที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ที่ดิน ป่าไม้ และสาหร่ายน้ำ เหนือชุมชนอื่น ๆ ในสมัยนั้น (และมีร่องรอยความอุดมสมบูรณ์อยู่จนถึงปัจจุบัน) คนตะโหมคนในปัจจุบันจึงชื่นชมบรรพบุรุษในสมัยนั้นว่าเป็นผู้มีวิสัยทัศน์อันชาวไกลจึงได้เลือกเอาชุมชนบ้านตะโหมคแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัย เพราะทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ป่าไม้ และสาหร่ายน้ำในบริเวณนี้เหมาะและเอื้อต่อการประกอบอาชีพ ทั้งการทำนา การทำสวน และการทำไร่ มีแหล่งน้ำ ห้วย คลอง หนอง บึง ที่เป็นที่อยู่อาศัยของกุ้ง หอย ปู และปลา สามารถจะหากินได้โดยไม่ต้องขาดแคลน

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าคือ นายมีง ชนะสิทธิ์เป็นอดีตแกนนำของชุมชนตะโหมคนคนหนึ่ง ซึ่งได้บอกผ่าน นายสวาท ทองรักษ์ (สัมภษณ์ นายสวาท, อ้างแล้ว) ในฐานะที่เป็นผู้นำชุมชนคนหนึ่งในปัจจุบัน ว่าในยุคนั้น (ช่วงประมาณปี พ.ศ.: 2460-70) ครัวเรือนในชุมชนตะโหมคมีไม่มาก ประมาณไม่เกิน 200 ครัวเรือน คนในยุคนั้นมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย การยังชีพอาศัยผลผลิตจากป่าเป็นหลักยกเว้นข้าวได้จากการทำนาและปลูกข้าวไร่

การทำนา ส่วนมากจะทำเพื่อบริโภคในครัวเรือน ที่นาเหล่านี้จะอยู่ในที่ราบลุ่ม สมัยก่อนที่ยังไม่มีการปลูกยางพารา พื้นที่ป่า โดยเฉพาะป่าในที่ราบจะถูกโค่นลงเพื่อทำไร่ ปลูกข้าว โดยไม่มีการปลูกพืชอย่างอื่น พื้นที่ดังกล่าวจะทำไร่แล้วข้า้อีกอยู่หลายปีในพื้นที่ราบลุ่ม ต่อมาก็จะบุกเบิกทำเป็นที่นา การทำนาในสมัยนั้นตอนบุกเบิกพื้นที่จะใช้แรงงานคนเป็นหลัก อุปกรณ์ในการบุกเบิกพื้นที่นาที่ใช้เป็นประจำ ได้แก่ จอบ พร้า ส่วนการเตรียมดินหรือไถนา ใช้ไถที่ทำด้วยไม้ และใช้แรงงานวัวหรือควายไถนาต่อคันไถ 1 คันใช้วัวหรือควาย 2 ตัว

ในยุคนั้นจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าในท้องถิ่น เล่าผ่าน นายวรรณ ขุนจันทร์ (สัมภษณ์ นายวรรณ, อ้างแล้ว) ป่าไม้ของชุมชนตะโหมคสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำลำธาร เป็นป่าไม้ที่อยู่ตามเทือกเขาบรรทัดซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลจากชุมชนที่อยู่อาศัย ป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำนี้มีไม้เศรษฐกิจอุดมสมบูรณ์หลายชนิดด้วยกัน เช่น ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอ ไม้ไผ่ เขียว ไม้ตะเคียนหิน ไม้กะบาก ไม้พะยอม ไม้ยุง ไม้เกาลัด เป็นต้น และในป่าต้นน้ำลำธารนี้ก็เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลากหลายชนิดเช่นกัน เช่น เสือ แมวลายหินอ่อน สมเสร็จ เลียงผา หมู กิ้งกาวง ชะนี ค่าง ส่วนป่าไม้อีกประเภทหนึ่ง เป็นป่าไม้ที่เกิดขึ้นในที่ราบ ซึ่งเรียกว่าป่าไม้เบญจพรรณ มีไม้หลายชนิดด้วยกัน ชาวบ้านจะตัดไม้ในป่าเบญจพรรณนี้มาใช้ประโยชน์เป็นหลัก เพราะไม้จากป่าเบญจพรรณนี้เป็นไม้ขนาดเล็ก เป็นไม้ที่มีความทนทาน และง่ายในการจัดการเพราะในสมัยนั้นไม่มีอุปกรณ์ช่วยในการชักลาก ทำให้การนำไม้ออกจากป่าใหญ่ทำได้ยากหรือแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย

ชาวบ้านจะตัดไม้ในป่านี้มาทำบ้านเรือนที่อยู่อาศัย การสร้างบ้านในสมัยก่อนส่วนมากจะเอาไม้แก่นมาทำเสาบ้าน ส่วนเครื่องเรือนจะทำจากไม้เบญจพรรณ พื้นและฝาบ้านจะทำด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยใบจาก การทำบ้านเรือนแบบนี้ต้องใช้หว่ายผูก สำหรับเครื่องใช้ในบ้านจะทำด้วยต้นคลุ้มต้นคล้า ก้านใบพ้อและใบเตย ส่วนบ้านของผู้ที่มีฐานะพอสมควร คนโบราณเรียกว่าอยู่บ้านผาดานห้องดาน หมายความว่าบ้านที่ทำด้วยไม้ และหลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ลักษณะบ้านสามารถบ่งบอกถึงฐานะความเป็นอยู่ที่ดีหรือเรียกว่ามีอันจะกิน

ชาวบ้านในสมัยนั้นยังพึ่งพาผลผลิตจากป่าอื่น ๆ อีกมากมาย เลื่อกก็ทำจากวัสดุจากป่า รวมทั้งยารักษาโรคหลายชนิดซึ่งต้องพึ่งจากป่าแทบทั้งสิ้น และโดยเฉพาะหมูป่าซึ่งเป็นสัตว์ป่าที่เป็นที่นิยมของผู้บริโภคทั้งในยุคนั้นและในปัจจุบัน ในสมัยนั้นหมูป่าเป็นแหล่งโปรตีนที่สำคัญของครัวเรือน เมื่อราษฎรคนใดจับหมูป่าได้จะชำแหละแจกจ่ายกันในหมู่บ้าน ถ้าใครมาช่วยชำแหละก็จะได้รับส่วนแบ่งไปมาก ไม่มีการขาย อาจจะมีบ้างก็เป็นการแลกเปลี่ยนกับผลผลิตอย่างอื่น นอกจากนี้ ผลผลิตจากป่าที่โดดเด่นมากของชุมชนตะโหมดในยุคนั้น ได้แก่ 'น้ำมันยาง' 'น้ำผึ้งรวง' 'หว่าย' (เสวนา กลุ่ม, 2544) ซึ่งผลผลิตเหล่านี้เป็น แหล่งของรายได้ที่สำคัญของครัวเรือนในสมัยนั้น

เมื่อน้ำมันยางเป็นแหล่งของรายได้หลักของชาวบ้าน การจัดแบ่งทรัพยากรดินยางซึ่งเป็นแหล่งผลิตน้ำมันจึงเป็นเรื่องสำคัญ ดินยางเป็นไม้ยืนต้นที่ขึ้นอยู่ตามที่ราบสูงได้เทือกเขาหรือบนเขาสูงมีเรียงรายอยู่ทั่วไป ในสมัยนั้นคนที่ทำน้ำมันยางจะแบ่งพื้นที่กันเองไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งแต่อย่างใด คนหนึ่งจะทำยางประมาณ 100 ต้น ดินยางที่ขุดเจาะน้ำมันได้ต้องมีลำต้นขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางไม่น้อยกว่า 75-100 เซนติเมตร การขุดเจาะใช้ขวานเจาะลำต้นสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร หลุมที่ขุดเจาะลึกประมาณ 8 นิ้ว กว้างประมาณ 1 ฟุต การตัดน้ำมันยางใช้ดักอากิตย์ละ 2 ครั้ง จะเห็นได้ว่าในช่วงที่ทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ และความต้องการยังมีไม่มาก ชาวบ้านสามารถจัดการกับทรัพยากรที่เป็นของส่วนรวมได้โดยไม่เกิดปัญหา เพราะเป็นการจัดสรรทรัพยากรโดยใช้หลักคุณธรรมและความเท่าเทียมในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

ผลผลิตจากป่าเหล่านี้จะนำไปขายให้กับชุมชนแถบทะเลสาบ โดยการสัญจรทางน้ำ ในขณะที่นั้นถ้าคลองถือได้ว่าเป็นเส้นเลือดของคนตะโหมดไปสู่ทะเลสาบ ผู้เฒ่าเล่าว่าชาวบ้านและเพื่อน ๆ ที่ต้องการนำของป่าไปขาย จะต่อแพไม้ไผ่ล่องไปตามลำคลองสู่ทะเลสาบ ในระหว่างการเดินทางก็จับปลาในลำคลองเป็นอาหารซึ่งในขณะนั้นมีความอุดมสมบูรณ์มาก เมื่อขายของป่าได้เงินก็จะซื้อของกินของใช้ที่ชุมชนจำเป็นต้องใช้แต่ชุมชนไม่สามารถผลิตได้กลับมา เช่น กะปิ เกลือ น้ำตาลเหลว น้ำตาลแว่น หม้อดิน และหลังจากมีทางรถไฟสายใต้ ตลาดหลักของผลผลิตจากชุมชนตะโหมดก็คือตลาดหารเทา และตลาดบางแก้วซึ่งตลาดทั้งสองอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟ

¹ เป็นน้ำมันจากต้นยาง ซึ่งใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ที่สำคัญคือใช้ เป็นเชื้อเพลิง และยาเรือ

การสร้างทางรถไฟสายใต้ ซึ่งเริ่มเปิดใช้ในปี พ.ศ. 2459¹ (สงบ, 2542) มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการค้าขายมากขึ้นและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินมากขึ้น เป็นลำดับ เพราะเมื่อสินค้าสามารถขนส่งไปขายในตลาดได้แพร่หลายมากขึ้นทั้งในเมืองหลวงและในสถานที่ต่าง ๆ ที่เส้นทางรถไฟไปถึง เป็นโอกาสให้ชุมชนได้ขายผลผลิตของตัวเองกระตุ้นให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น (ปก, 2534)

และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ รถไฟในสมัยนั้นใช้ระบบไอน้ำ ต้องใช้เชื้อเพลิงไม้ฟืนเป็นพลังงาน หลวง (รัฐ) จะซื้อไม้ฟืนเพื่อใช้กับการรถไฟ สร้างโอกาสการทำมาหากินให้กับคนในสมัยนั้น กระตุ้นให้มีการตัดไม้บุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อหาไม้ขายให้หลวง แต่การตัดไม้ในสมัยนั้นยังคงทำในป่าที่ราบ เมื่อตัดไม้ออกแล้วก็หักเป็นที่นาเพื่อปลูกข้าวและพืชอื่น ๆ ไว้บริโภคและขาย ได้ประโยชน์จากการใช้ที่ดินหลายต่อ เมื่อชาวบ้านเริ่มเห็นประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นเห็นว่าการใช้ประโยชน์มากขึ้น ทำให้ไม้ต้นใหญ่และต้นเล็กเริ่มถูกทำลายทั้งคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ โดยอาศัยรัฐวิสาหกิจที่เอื้ออำนวยผลประโยชน์ และชาวบ้านมักอ้างว่าทำงานหลวง ทำให้ไม้ให้หลวงในช่วงนั้นชาวบ้านที่ตะโหมดที่ทำไม้ขายให้หลวงหรือการรถไฟ จะชนไม้โดยใช้เกวียนและใช้ควายลาก การตัดไม้ขายในขณะนั้นจึงทำได้ในขอบเขตที่จำกัดมาก สำหรับผลกระทบต่อชุมชนตะโหมดยังไม่ชัดเจนนักจนกระทั่งถึงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากการคมนาคมจากชุมชนตะโหมดไปถึงสถานีรถไฟบางแก้วยังไม่มียาน การเดินทางลำบากมาก

ดังนั้น การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนตะโหมดก่อนที่จะเริ่มนำขางพารามาปลูกก็ยังคงเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์และพื้นที่ปลูกข้าวหรือพื้นที่นาในที่ราบ จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ.2463-2464 ชุมชนตะโหมดเริ่มนำขางพารามาปลูกเป็นครั้งแรก ซึ่งจะเห็นว่าเกิดขึ้นหลังจากเริ่มนำขางพารามาปลูกที่จังหวัดตรังมากกว่า 20 ปี โดยผู้ที่นำขางพารามาปลูกในระยะเริ่มแรกนี้มี นายมิ่งชนะสิทธิ์ นายจีน อักษรพันธุ์ และกิ่งเป็ด (เป็นชาวจีนที่อพยพมาอยู่ในชุมชนในสมัยนั้น) ผู้เฒ่าทั้งสามได้นำเมล็ดขางพาราจากตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในช่วงแรกมาปลูกไม้ก็ต้นปรากกว่าเจริญงอกงามดี เป็นที่สนใจของคนตะโหมดพอสมควร แต่คนตะโหมดในสมัยนั้นยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับขางพารา จึงเกิดคำถามขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องขั้นตอนที่จะเอาขางออกจาดันขาง การทำแผ่น และตลาดที่จะซื้อขาง ทำให้การปลูกขางของคนในชุมชนในสมัยนั้นมีเพียงไม่กี่ราย กล่าวคือ ประมาณ 10 ราย และแต่ละรายก็จะปลูกไม่เกิน 5 ไร่ และจะจำกัดอยู่ในเฉพาะผู้นำท้องถิ่นและผู้ที่มีหัวคิดก้าวหน้าเท่านั้น

¹ ทางรถไฟสายใต้ได้เริ่มก่อสร้างขึ้นในปี พ.ศ.2443 โดยช่วงแรกเปิดใช้ ในปี พ.ศ. 2446 จากสถานีบางกอกน้อยถึงเพชรบุรี และหลังจากนั้นสร้างเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ.2459 จนถึงสถานีประจวบคีรีขันธ์

การปลูกยางในสมัยนั้นส่วนใหญ่ยังปลูกสะปะสะปะไม่เป็นแถวเป็นแนวเหมือนสมัยนี้ และเนื่องจากปลูกกันไม่ถี่ราย การใช้อุปกรณ์ทำยางก็จะใช้ร่วมกัน ผลผลิตยางได้ประมาณ 1-2 กิโลกรัมต่อไร่ ราคาขายในสมัยนั้นประมาณกิโลกรัมละ 25 สตางค์ ตลาดของคนตะโหมคนในสมัยนั้น ทำมาค้าขาย โดยเลือกเอาใกล้สถานีรถไฟเพราะสะดวกในทางคมนาคม คือที่สถานีบางแก้ว การเอาของไปขายที่ตลาดใช้แรงงานคนเดินเท้าเปล่า หาบจ้างทูนบ้างใช้เวลาสองวันเต็มๆ แต่หากคนใดมีของมากๆ จะว่าจ้างพาหนะहनวน¹-เกวียน ลากด้วยควาย บางครั้งขางพาราจะเอาไปขายที่ตลาดหากใหญ่ เงินจากการขายขางก็ซื้อของที่จำเป็นซึ่งไม่มีในท้องถิ่นเอามาขายในชุมชน เช่น ผ้าลายกางเกง เสื้อสำเร็จรูป และอื่น ๆ

เมื่อเปรียบเทียบราคาขางกับค่าครองชีพในสมัยนั้นก็พอที่จะเห็นได้ว่าขางพาราเป็นสินค้าที่มีราคาน่าพอใจ เพราะในสมัยนั้น ข้าวราคาเกวียนละ 3 บาท ค่านวดข้าวสามปีต่อ 1 สตางค์ ส่วนพี่น้องที่ไม่มีข้าวกินและไม่มีเงินซื้อก็มาใช้แรงงานแทนในครอบครัวที่มีการปลูกข้าวมาก ทำให้ครอบครัวที่มีฐานะหน่อย มีแรงงานบุกเบิกที่นาที่สวนได้สะดวกขึ้น ไม่จำเป็นต้องจ้างแรงงาน และคนส่วนใหญ่ที่ตะโหมคนในสมัยนั้น เขาไม่จ้างแรงงานกัน ใช้การไถวัววัน ลงแขก สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันอยู่อย่างนั้น อยู่กันแบบเครือญาติสุขสบายแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ ฐานะพอมีพอกินพอใช้ไม่เดือดร้อน ส่วนเครื่องนุ่งห่มผ้าขาวม้าตีนละ 6-7 สตางค์ เสื้อกางเกงสำเร็จรูปของผู้ใหญ่ตัวละ 15-25 สตางค์ ยารักษาโรคใช้หมอชาวบ้านใช้สมุนไพร ไก่บ้านราคาตัวละ 1 บาท ราคาหมูตัวละ 1-3 บาท วัวตัวละ 3-6 บาท และควายตัวละ 4-8 บาท

สำหรับคนที่ไม่มีการปลูกข้าว ไม่มีการบุกเบิกที่นาทั้ง ๆ ที่ในสมัยนั้นจับจองได้สะดวกผู้เผ่าล่าว่า คนในสมัยนั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้คิดอะไรมาก พอได้กินไปวัน ๆ ก็พอใจแล้ว ทรัพยากรธรรมชาติก็ไม่ขาดแคลน ไม่ได้มีแรงจูงใจจากภายนอกที่จะทำให้ต้องดิ้นรนมากมาย และคนในชุมชนตะโหมคนในสมัยนั้นจะหมกมุ่นอยู่กับการเล่นการพนันอยู่มาก

จะเห็นได้ว่า การปลูกยางของชุมชนตะโหมคนในสมัยนั้นยังไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินมากนัก พื้นที่ปลูกยางในขณะนั้นมีไม่มาก และพื้นที่ปลูกส่วนใหญ่ก็จะเป็นพื้นที่ป่าที่อยู่ใกล้บ้าน บริเวณที่ราบ ไม่ใช้พื้นที่ป่าที่เป็นต้นน้ำลำธารดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แม้ว่าในปี พ.ศ. 2481 ได้มีพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า แต่ก็ยังไม่มีการกำหนดเขตที่แน่นอน คนส่วนมากในสมัยนั้นได้บอกลูกหลานว่าพื้นที่ป่าที่อยู่ทางด้านหลังเขาหรือบริเวณเทือกเขาซึ่งเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นต้นน้ำลำธารเป็นป่าเขาที่รัฐหวงห้าม แต่พื้นที่ป่าที่เป็นเขตหวงห้ามชาวบ้านยังคงทำน้ามันขางและหาของป่าขายอย่างต่อเนื่อง ส่วนป่าที่เป็นที่ราบ และอยู่ทางด้านหน้าเทือกเขาก็เป็นที่ประกอบอาชีพ ปลูกขางพาราและทำนาข้าว

¹ เครื่องบรรทุกที่ชักลากโดยวัวหรือควาย มีการประกอบขึ้นอย่างง่าย ๆ ชักลากได้ประมาณ 1/3 ของเกวียน

ในขณะเดียวกันปี พ.ศ. 2481 เมื่อช้างพาราได้ปลูกกันมากขึ้นในจังหวัดทางภาคใต้ ทางรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติควบคุมช้างพารา เนื่องจากช้างเป็นสินค้าที่ส่งออกไปขายต่างประเทศถึงร้อยละ 90 เมื่อประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคีความตกลงควบคุมจำกัดช้างระหว่างประเทศ และในความตกลงนี้จะกำหนดโควตาของของแต่ละประเทศที่เข้าร่วมภาคี ซึ่งเป็นการจำกัดการผลิตของของแต่ละประเทศ คนที่ทำสวนช้างพาราในตะโหนดขณะนั้นซึ่งมีไม่มากอยู่แล้วก็ไม่ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นมากนัก

ประกอบกับในระหว่างปี พ.ศ. 2484-2489 เป็นยุคของสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือที่เรียกว่า สงครามเอเชียบูรพา ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนไม่น้อย ทั้งในระหว่างสงคราม และหลังสงครามสงบ ดังที่คนสมัยก่อนเขากล่าวคำพังเพยว่าเป็นยุคข้าวหายากหมากแพง นกแร้งลงกินสัตว์ตาย เรือแจวเรือพายไม่กล้าออกทะเล ชาวตังเกไม่กล้าหาปลา คนไม่กล้าตามโคมไฟในกลางคืน เพราะกลัวระเบิด ปืนของกองทัพอากาศ รถไฟ เรือขนานยนต์ ยังเคยถูกเครื่องบินไล่กราด เหล่านี้เป็นต้น และที่สำคัญสิ่งที่เกิดมีการเปลี่ยนแปลงในภาวะสงครามมีผลกระทบต่อป่า กล่าวคือญี่ปุ่นได้ตัดถนนใช้กับรถยนต์ขึ้นหนึ่งสาย เรียกว่าถนนยุทธศาสตร์ (สายพัทลุง-หาดใหญ่) โดยใช้แรงงานของเชลยศึกส่วนใหญ่เป็นชาวอินโดนีเซีย แต่คนไทยก็ทำเป็นแรงงานจ้างกรุยทางถางโค่นบนเนินเขาควนตลอดแนว แล้วเอาไม้ต้นเล็กปูพื้นถนน ไม้ต้นใหญ่สร้างที่พัก มีชาวบ้านแถบทะเลสาบมารับจ้างญี่ปุ่นมีอยู่มากเมื่อมาเห็นป่าอุดมสมบูรณ์ก็ย้ายบ้านตั้งครอบครัวเมื่อสงครามสงบ เพื่อบุกเบิกป่าปลูกช้างพาราและพืชอื่นๆ แต่สงครามกว่าจะยุติเป็นที่เรียบร้อยกินเวลาเกือบสิบปี คนส่วนใหญ่มีความยากจน พืชผลไม่มีราคา ชาวบ้านทอผ้าใช้เองโดยมีฝ้ายอยู่ในไร่ ในสวน คนที่มีสวนช้างพาราก็ต้องหยุดกรีดยางเวลาหกปีเต็ม ทำให้ช้างพาราแผ่นที่เหลือขายเปรียบเสมือนขยะ ในครั้งที่ก่อนสงครามเกิด มีภูมิปัญญาชาวบ้านคิดค้นเอาช้างพาราแผ่นมากลับเป็นน้ำมัน ปรากฏว่าไวไฟได้ผลดีแต่มีเขม่าควันมาก จึงไม่เป็นที่นิยม

บ้านแม่ขรีที่เป็นห้องทุ่งและคันไม้ขึ้นอยู่ห่าง ๆ ได้มีผู้คนมาตั้งบ้านเรือนไม่กี่หลังคาเรือน แต่เนื่องจากแม่ขรีซึ่งตั้งอยู่จุดศูนย์กลางระหว่างตะโหนดกับบางแก้ว และติดกับถนนสายพัทลุง-หาดใหญ่ จึงได้เปิดตลาดนัดขึ้นเพื่อรองรับผลผลิตจากชุมชนตะโหนด และสินค้าจากตลาดบางแก้วได้มาซื้อขายกันนับแต่นั้นเป็นต้นมา ตลาดแม่ขรีเริ่มตึกคึกคักขึ้น ในขณะเดียวกันตลาดบางแก้วก็เริ่มซบเซาลง เพราะกลุ่มลูกค้าเป้าหมายหลักหันมาใช้บริการตลาดแม่ขรีแทน ถนนสายพัทลุง-หาดใหญ่ก็เปิดให้รถประจำทางวิ่ง การเดินทางไปพัทลุงหรือหาดใหญ่ ก็ไม่จำเป็นต้องไปขึ้นรถไฟที่บางแก้วอีก

สำหรับการได้มาซึ่งที่ดินที่ถือครองในที่ดินของชุมชนในสมัยนั้น แม้ว่ารัฐจะมีนโยบายให้ราษฎรสามารถจับจองที่ดินได้ตามกำลังความสามารถและสติปัญญา แต่การบุกเบิกพื้นที่ของชุมชนอยู่ในวงจำกัด เนื่องจากเหตุผลหลายประการ กล่าวคือ ในสมัยนั้นประชากรยังมีน้อย การบุกเบิกยังอาศัยกำลังคน ซึ่งทำให้บุกเบิกได้ในขอบเขตจำกัด ประกอบกับในสมัยนั้นกระแสรวมผลิตเพื่อการ

ชายยังไม่รุนแรงส่วนใหญ่จะทำเพียงพอมีพอกิน เพราะถ้าทำมากการเอาไปขายก็ยังสามารถทำได้ไม่สะดวก ดังที่กล่าวแล้ว นอกจากนี้ การบุกเบิกป่าของชุมชนในขณะนั้นยังไม่บุกรุกไปถึงป่าที่บใหญ่เพราะป่าในที่ราบ ป่าละเมาะยังมีให้บุกเบิกไม่ขาดแคลน ประกอบกับการเข้าไปบุกเบิกป่าที่บใหญ่นั้นเป็นการเสี่ยงและทำได้ยากมาก มีสัตว์ป่าที่ดุร้ายนานาชนิดคอยทำร้าย และที่สำคัญ ในยุคนั้นมีไข้ป่า (มาลาเรีย) ชุกชุม ผู้คนที่เข้าป่าและกลับออกมาแล้วมีชีวิตถือว่าเป็นผู้โชคดี

ปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้การจับจองที่ดินของราษฎรโดยเฉพาะราษฎรรายย่อยอยู่ในขอบเขตจำกัดเป็นเพราะการที่ต้องเสียค่าธรรมเนียมให้รัฐ เช่น เสียค่ารังวัดตามอัตราใหม่เส้นละ 4 บาท และค่าเหยียบย่ำไร่ละ 20 สตางค์ (ค่าธรรมเนียมในการออกใบเหยียบย่ำตามอัตราเก่าเพียงรายละ 5 บาท 50 สตางค์)

สำหรับกรรมสิทธิ์ของที่ดินที่ราษฎรจับจอง รัฐจะออกใบเหยียบย่ำให้หลังจากที่ราษฎรจ่ายค่าธรรมเนียมให้รัฐดังกล่าวแล้วข้างต้น โดยการได้มาซึ่งใบเหยียบย่ำของราษฎรในชุมชนตะโหมคในสมัยนั้น ผู้เฒ่าเล่าว่า เมื่อราษฎรหรือชาวบ้านที่เข้าจับจองพื้นที่แล้ว จะเข้าแจ้งต่อเจ้าหน้าที่ และทางเจ้าหน้าที่จะออก "ใบจอง" มาให้ก่อน หลังจากที่เจ้าหน้าที่เข้าตรวจพื้นที่และพิจารณาดูเห็นสมควรก็จะออกเป็นใบเหยียบย่ำให้ แต่ในขณะนั้นพื้นที่ชุมชนตะโหมคอยู่ห่างไกลจากอำเภอปากพะยูนเป็นอย่างมาก (ตะโหมคเมื่อก่อนอยู่ในความปกครองของอำเภอปากพะยูน) การคมนาคมไม่สะดวกทำให้เจ้าหน้าที่เข้ามาในพื้นที่ลำบาก รัฐจึงได้มอบอำนาจให้กับผู้นำท้องถิ่นคือกำนัน ผู้ใหญ่บ้านรับแจ้งครอบครองสิทธิ์ในที่ดิน จากสาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้ที่มีบทบาทและมีอิทธิพลมากและมักมีที่ดินที่ถือครองมากกว่ากลุ่มชาวบ้านอื่น ๆ และผู้เฒ่ายังเล่าอีกว่า ชาวบ้านที่ไม่ให้ความสำคัญกับใบเหยียบย่ำในสมัยนั้นก็ยังมีมาก ขอเพียงแต่ให้ตนเองมีที่ดินทำกินก็เพียงพอแล้ว ส่วนชาวบ้านที่ไปยื่นขอใบจองและใบเหยียบย่ำส่วนมากเป็นผู้ที่ค่อนข้างจะมีมุมมองและเห็นการณ์ไกล โดยสรุประบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็จะมีเพียงใบเหยียบย่ำเท่านั้น

เมื่อกล่าวโดยรวมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ของชุมชนตะโหมคในช่วงนี้สามารถสรุปได้ว่า ยังเป็นยุคที่คนและป่ายังอยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด ชุมชนตะโหมคอาศัยผลผลิตจากป่าเพื่อการดำรงชีพ ชาวบ้านในยุคนี้จึงให้ความสำคัญต่อพื้นที่ป่าสูงมาก สำนึกในบุญคุณและขำเกรงต่อผืนป่า การหักร้างทางพงในยุคนี้จะกระทำเฉพาะในป่าพื้นที่ราบเพื่อการตั้งบ้านเรือน และประกอบอาชีพเพื่อยังชีพเท่าที่จำเป็น การบุกเบิกที่ดินใช้แรงงานคนเป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินมีไม่มากนัก เนื่องจากปัจจัยที่กระตุ้นและผลักดันให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินยังไม่รุนแรงเท่ากับในยุคหลัง โดยเฉพาะหลังจากประเทศไทยเริ่มประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กระตุ้นให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจ ส่งเสริมความจำเริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเร่งให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ มากขึ้น

ความขัดแย้งของชุมชนในการแย่งชิงทรัพยากรเพื่อนำมาใช้ประโยชน์แทบจะไม่ปรากฏให้เห็นในสมัยนั้น ดังกรณีของการแบ่งสรรดินขางในป่าใหญ่เพื่อนำน้ำมันขาง มีการแบ่งสรรโดยใช้หลักคุณธรรมและความเท่าเทียม เป็นการจัดการทรัพยากรที่เป็นทรัพยากรส่วนรวมที่ชุมชนควรได้นำมาปฏิบัติในปัจจุบัน

และที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะต้องกล่าวถึงกรณีของป่าไม้ในบริเวณชุมชนตะโหมดเทือกเขาบรรทัด และแตกต่างจากบริเวณอื่นของพื้นที่กลุ่มทะเลสาบสงขลา และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ในบริเวณนี้ กล่าวคือในเขตป่า มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่คือ ชนเผ่าซาไก หรือที่เรียกว่าเงาะ แต่คนในชุมชนตะโหมดเรียกชนกลุ่มนี้ว่า "ชาวป่า" ซาไกยังใช้ชีวิตอยู่กับวัฒนธรรมการล่าสัตว์ (hunting culture) มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ในสมัยนั้นมีประมาณ 30-40 คน และยังมีชาวบ้านในชุมชนตะโหมดได้พบเห็นชนเผ่าซาไกในบริเวณป่าแถบนี้จนกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่มีเหลือเพียง 5-6 คนเท่านั้น ทั้งนี้เป็นผลจากการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในช่วงปี พ.ศ.2516-17 ทำให้ชาวป่าต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น

5.4 การใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้ของชุมชนตะโหมดระหว่างปี พ.ศ.2490-ปัจจุบัน (2544)

วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนตะโหมดตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่ายังต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลักอยู่ แต่รูปแบบได้เปลี่ยนแปลงไป การใช้ประโยชน์ที่ดินที่โดดเด่นของชุมชนตะโหมดในยุคนี้ เป็นการใช้ที่ดินเพื่อทำสวนยางพาราและไม้ผลเป็นหลัก ส่วนการทำนาเป็นการทำเพื่อยังชีพเท่านั้นเพราะในชุมชนตะโหมดมีพื้นที่ถือครองทำนาค่อนข้างน้อย เฉลี่ยพื้นที่ทำนาประมาณ 5 ไร่ต่อครอบครัว แตกต่างจากชุมชนบางแก้ว และชุมชนระโนดซึ่งมีการทำนาเพื่อขายข้าวจำนวนมาก การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ดินในช่วงนี้ที่สำคัญคือ การบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำสวนยางพารา ซึ่งในช่วงแรกของยุคนี้ยังคงเป็นการบุกเบิกในที่ราบ ยังไม่มีการบุกรุกป่าต้นน้ำลำธาร จนกระทั่งปี พ.ศ.2525-2527 รัฐบาลประกาศให้สิทธิแก่ราษฎรที่บุกเบิกพื้นที่ป่าหรือพื้นที่สาธารณะ มีการออกเอกสารสิทธิทำกิน หรือ สทก. รายละไม่เกิน 15 ไร่ และช่วงดังกล่าวเป็นช่วงที่ยางพาราราคาดี ทำให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนเป็นขนานใหญ่และขยายอาณาเขตการบุกรุกเข้าไปถึงป่าที่เป็นต้นน้ำลำธารมากขึ้น สำหรับการเริ่มทำสวนไม้ผลในชุมชนจริง ๆ แล้วเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2509 แต่มีเพียง 1-2 รายเท่านั้น โดยมองเห็นว่าไม้ผลจะสร้างรายได้ต่อพื้นที่สูงกว่าสวนยางพารา ส่วนการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่สวนยางพาราเป็นพื้นที่สวนผลไม้เริ่มมาขยายตัวมากขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2525-2530 จนทำให้ชุมชนตะโหมดมีไม้ผลเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและมีชื่อเสียงพื้นที่หนึ่งในบริเวณกลุ่มทะเลสาบสงขลา ดังรายละเอียดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนตะโหมดในยุคนี้ดังนี้

เมื่อสงครามสงบลงเหตุการณ์เข้าสู่ภาวะปกติ ด้วยประสบการณ์ของคนในชุมชนตะโหมคที่ต้องเผชิญกับภาวะข้าวยากหมากแพง ทำให้รู้สึกไม่มั่นคงในเรื่องของอาหาร โดยเฉพาะข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักกว่าในอนาคตจะมีข้าวกินหรือไม่ จึงส่งผลให้คนในชุมชนมีการจับจองบุกเบิกที่ดินเพื่อทำนากันมากขึ้น แต่ไม่ได้ทำกันมากเพราะหวังเพียงแต่จะได้มีข้าวไว้กินในครอบครัวเท่านั้น

ในขณะที่เดียวกันช่วงหลังสงคราม ถนนหนทางถูกซ่อมแซมปรับปรุงให้ใช้งานได้ การค้าขายเกิดความคล่องตัวมากส่งผลให้ยางพาราซึ่งเกษตรกรมักทำเป็นยางแผ่นดิบขายได้ราคาดีมาก หากเปรียบเทียบเมื่อก่อนสงครามซึ่งมีราคาภิโกลรัมละ 25 สตางค์ ในสมัยหลังสงครามมีราคาช่วงแรกถึงหนึ่งบาทและเพิ่มขึ้นจนขายได้สูงถึง 15 บาท และหลังจากนั้นราคาขางพาราก็ยังสูงขึ้นมาตามลำดับจนกระทั่งถึงภิโกลรัมละ 23 บาท ซึ่งนับว่าสูงมากเพื่อเทียบกับค่าครองชีพในสมัยนั้น (เป็นราคาที่สูงกว่าราคาในปี พ.ศ.2545 เดือนมกราคม ซึ่งราคาที่มีการแทรกแซงอยู่ที่ภิโกลรัมละ 22 บาท) ด้วยปัจจัยดังกล่าวเป็นเหตุให้มีการขยายตัวปลูกขางพารามากขึ้น ทำให้มีการบุกเบิกพื้นที่ป่ามากขึ้นเป็นเงาตามตัว แต่ในการบุกเบิกพื้นที่ป่ายังเป็นการทำด้วยแรงคน ไม่ใช่เครื่องจักรกล หรือเครื่องทุ่นแรงเหมือนสมัยปัจจุบัน ทำให้ได้เนื้อที่ต่อคนไม่มากนัก และในช่วงแรกของยุคนี้ชาวบ้านในชุมชนตะโหมคก็ยังคงสงวนป่าที่ป่าใหญ่เอาไว้เพื่อบ่อน้ำมันขางซึ่งยังคงมีราคาดีพอสมควร และยังเป็นแหล่งรายได้ที่ชาวบ้านชุมชนตะโหมคมีอาจละเลยได้

การปลูกขางพาราในชุมชนตะโหมคยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และระบบการผลิตก็ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก การปลูกยังคงใช้พันธุ์พื้นเมือง ซึ่งได้เมล็ดพันธุ์จากสวนขางพาราในพื้นที่ที่ปลูกมาก่อน แต่ชาวบ้านจะเลือกเมล็ดพันธุ์ขางพาราจากต้นที่เจริญเติบโตดีและให้ผลผลิตดี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านที่มีหลักวิชาการแฝงอยู่อย่างชัดเจน จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2503 (สมัยจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์) ได้มีพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนขาง ซึ่งจัดว่าเป็นกฎหมายที่เอื้อต่อการเพาะปลูกขางพาราเป็นอย่างยิ่ง สืบเนื่องจาก พ.ร.บ. ดังกล่าวส่งผลให้มีการจัดตั้งสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนขางในปี พ.ศ. 2504 และมีบทบาทในการพัฒนาการปลูกขางพารามาจนถึงปัจจุบัน เพราะเมื่อมีการส่งเสริมการปลูกขางพาราโดยสำนักงานกองทุนฯ ระบบการปลูกขางพาราได้เปลี่ยนแปลงไป โดยมีการใช้ขางพันธุ์ดี ให้ผลผลิตสูง และมีการใช้ปุ๋ยเคมีควบคู่กันไป ซึ่งในขณะนั้นเป็นระยะเริ่มแรก สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนขางจะให้งบสงเคราะห์การปลูกขางแก่เกษตรกรไร่ละ 1,800 บาท (ปัจจุบันสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนขางจะสนับสนุนงบสงเคราะห์ไร่ละ 6,800 บาท)

การสนับสนุนการปลูกขางพาราของรัฐผ่านสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนขางในขณะนั้นทำให้ชาวบ้านในชุมชนตะโหมคจำนวนมากได้เปลี่ยนอาชีพจากที่เคยทำน้ำมันขางขายเป็นอาชีพหลักมาเป็นการปลูกขางพาราขายเป็นอาชีพหลักมากขึ้น ขางพาราที่ปลูกใหม่ที่ได้รับการสงเคราะห์จะเป็นสวนขางพาราพันธุ์ดี เป็นพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงกว่าพันธุ์พื้นเมืองมาก แต่การให้

สงครามที่๑ ในช่วงนั้นสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางได้กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับผู้ขอไว้ ไม่ใช่ชาวบ้านคนใดต้องการจะขอสงเคราะห์แล้วจะทำได้ทุกราย โดยหลักเกณฑ์การขอสงเคราะห์จะพิจารณาจาก (1) สวนยางพาราเก่าที่มีอายุไม่น้อยกว่า 25 ปี หรือ (2) สวนยางพาราที่ให้ผลผลิตน้อย หรือ (3) สวนยางพาราที่หน้ายางเสียไม่สามารถกรีดยางได้ หรือ (4) สวนยางที่ได้รับเสียหายจากภัยธรรมชาติ เช่น वादภัย ในขณะที่นั้น สวนยางที่เข้าตามหลักเกณฑ์ (1) และ (2) ได้ยื่นขอทุนสงเคราะห์ แต่ก็มีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากเป็นของใหม่ชาวสวนยังไม่เข้าใจหลักในการให้สงเคราะห์ของสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเท่าที่ควร และเกรงว่าเมื่อรัฐให้ทุนสนับสนุน รัฐจะอ้างสิทธิ์เอาสวนยางคืนในภายหลัง ซึ่งจากเหตุการณ์ในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านไม่คุ้นเคยกับการให้ของรัฐ แต่จะคุ้นเคยกับสิ่งที่รัฐจะต้องได้จากชาวบ้านโดยเฉพาะเรื่องการเก็บภาษี นอกจากนี้ ในขณะที่การไปยื่นขอทุนสงเคราะห์ต้องไปยื่นที่อำเภอเมืองพัทลุง ชาวบ้านจำนวนมากไม่สะดวกในการเดินทางและภาระในค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องจ่าย

ในปี พ.ศ. 2505 ได้เกิดวาคภัยครั้งใหญ่ (เป็นพายุลูกเดียวกับที่เกิดขึ้นที่แหลมตะตุมทุกอำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช) ทำให้สวนยางพาราของชาวชุมชนตะโหนดได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้สวนยางพาราเก่าดังกล่าวเข้าเกณฑ์ที่จะขอทุนสงเคราะห์มากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่ที่ 4 ของตำบลตะโหนด ในปีนั้นเองชาวสวนยางพาราในชุมชนได้รับทุนสงเคราะห์กันถ้วนหน้า ประมาณว่ามีมากกว่า 1,000 ไร่

ต่อมาเมื่อผู้ขอรับการสงเคราะห์ปลูกยางพาราใหม่เปิดกรีดแล้วและได้นำยางมากกว่าพันธุ์พื้นเมือง ชาวบ้านที่รอดูแลและชัดเจนว่ายางพันธุ์ใหม่ให้ผลผลิตดีจริง ผลผลิตยางเพิ่มขึ้นเท่าตัวจากที่ใช้พันธุ์พื้นเมือง ประกอบกับราคาขายยังสูงอยู่ ทำให้ชาวบ้านยังเห็นว่ายางพาราเป็นพืชที่สามารถสร้างรายได้งาม ส่งผลให้มีการขยายพื้นที่ปลูกยางมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งราษฎรที่ยังไม่มีสวนยางพารา จะหาช่องทางให้มีสวนยางเหมือนคนอื่น ๆ ในชุมชน โดยการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะป่าดินเขาที่ถูกวาคภัย มีสภาพป่าเสื่อมโทรม ทำให้ง่ายต่อการบุกรุก สำหรับการปลูกยางในลักษณะนี้แม้ว่าจะไม่ได้รับการสงเคราะห์จากสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเพราะไม่เข้าเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว แต่การจัดการสวนยางดังกล่าวจะเลียนแบบจากสวนสงเคราะห์ กล่าวคือ มีการใช้ยางพันธุ์ดี ปลูกเป็นแถวเป็นแนว และมีการใช้ปุ๋ยเคมี

นอกจากนี้ ผู้นำท้องถิ่นเล่าว่าต้นไม้ใหญ่ที่ล้มระเนระนาดเนื่องจากวาคภัยครั้งใหญ่นั้น รัฐบาลได้เปิดโอกาสให้บริษัทเอกชนเข้าไปสัมปทานไม้ที่โค่นล้มด้วย การสัมปทานครั้งนี้มีการขนย้ายไม้ซุงออกจากป่าหลายปีจึงจะหมด และต่อจากนั้นประมาณปี พ.ศ. 2509-2513 ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 รัฐได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในด้านการผลิตและการส่งออกมากขึ้น และได้อนุญาตให้บริษัทเอกชนเข้าไปสัมปทานป่าไม้ในเขต ตะโหนดอีกครั้งหนึ่ง โดยพื้นที่ป่าที่รัฐบาลอนุญาตให้สัมปทานเป็นบริเวณที่ชาวบ้านเรียกว่า “ป่าห้วย

ชวน” ซึ่งมีอยู่ 2 แปลง พื้นที่ไม่เกิน 100 ไร่ และอนุญาตให้ตัดเฉพาะไม้ยางเท่านั้น นับว่าเป็นครั้งใหญ่ที่สุดที่ดินไม้ถูกโค่นและถูกขนย้ายออกจากป่าในบริเวณนี้ ต่อจากนั้นก็ไม่มี การสัมปทานป่าไม้ในพื้นที่แถบนี้อีก (สภากานวัดตะโหมด, 2543)

และเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2514 ขางพันธุ์ดีที่ปลูกในรุ่นแรก ๆ เริ่มได้ผลผลิต ทางชุมชนโดยผู้นำชาวสวนยางที่ค่อนข้างมีวิสัยทัศน์กลุ่มหนึ่ง ได้เริ่มจัดตั้งกลุ่มปรับปรุงคุณภาพยางแผ่นขึ้น เพื่อกระตุ้นให้ชาวสวนยางพาราผลิตยางแผ่นชั้นดี และรวมกันขายเพื่อสามารถต่อรองราคากับพ่อค้าจากจุดเล็ก ๆ นี้เองนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหมด และผนวกกิจกรรมที่เกี่ยวกับยางเข้าไว้ในกลุ่มนี้ด้วย และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับยางพารา เช่น การปรับปรุงคุณภาพยางแผ่นดิบ การรวบรวมกันขายยางแผ่น การบริการขายปัจจัยการผลิตในราคาที่สมาชิกไม่เสียเปรียบ และการให้สินเชื่อกับสมาชิกจะโดดเด่นมากที่สุดในกลุ่ม ด้วยความมุ่งมั่นของผู้นำกลุ่มและความร่วมมือของสมาชิก ส่งผลให้กลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหมดนี้ ได้รับรางวัลกลุ่มเกษตรกรดีเด่นระดับประเทศถึง 3 ครั้ง¹ เมื่อชุมชนตะโหมดได้ปลูกยางมากขึ้นเรื่อย ๆ เปลี่ยนเป็นขางพันธุ์ดีและให้ผลผลิตค่อนข้างสูงทำให้เศรษฐกิจของชุมชนตะโหมดพึ่งพาขายพาราเป็นหลักมาได้หลายปีโดยตลอดจนถึงทุกวันนี้

แม้ว่าจะมีการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นเพื่อปลูกยางพารา แต่ช่วงก่อนปี พ.ศ.2525 ยังคงบุกเบิกพื้นที่ป่าโดยใช้แรงงานคนเป็นหลักอาจใช้เครื่องมือทันสมัยขึ้นบ้าง การบุกเบิกพื้นที่ป่าในชุมชนตะโหมดมักทำเป็นรายเล็ก ไม่เกิน 20 ไร่ ส่วนการบุกเบิกที่มีนายทุนหนุนหลังเหมือนกับที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่น ๆ หลายพื้นที่นั้นมีน้อยมาก ผู้เฒ่าเล่าว่าในชุมชนตะโหมดนายทุนมีเพียง 1-2 รายเท่านั้น การเข้าบุกเบิกพื้นที่ป่าไม่รุนแรง ความขัดแย้งเรื่องที่ดินและป่าไม้ยังไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด

จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ.2527 ทางรัฐบาลได้ประกาศให้ชาวบ้านที่เข้าไปบุกเบิกถางป่าและเพาะปลูกบนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติแล้วไปขึ้นขอ สทก. (สิทธิทำกิน) คนหนึ่งไม่เกิน 15 ไร่ ในขณะที่คนที่เข้าไปถางป่าปลูกพืชแล้วมีไม้ที่รายที่ไปขึ้นความจำนงขอ สทก. แต่ปรากฏว่าในชุมชนตะโหมดผู้ที่ไม่เคยบุกเบิกป่าสงวนแห่งชาติก็ไปขึ้นความจำนงขอ สทก. ด้วย เพราะหวังว่าถ้าเริ่มบุกเบิกถางป่าตั้งแต่วันไปแจ้งความจำนงฯ ต่อไปรัฐบาลก็จะออก สทก. ให้ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาทำให้การบุกเบิกถางป่าสงวนแห่งชาติรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ ทางเจ้าหน้าที่ก็ไม่ค่อยสนใจมากนัก ในขณะที่เดียวกันก็หันมาสนใจในที่ดินทำกินของราษฎรที่มีเอกสารสิทธิ์อยู่แล้ว โดยอ้างว่าเอกสารสิทธิ์ที่ออกไม่ชอบด้วยกฎหมายจึงทำให้เกิดการขัดแย้งกันขึ้น ระหว่างหน่วยของรัฐกับประชาชน

จนถึงปัจจุบัน การพึ่งพิงป่าของราษฎรในชุมชนตะโหมดยังคงมีอยู่ แต่ผลผลิตที่ได้จากป่าลดลงไปมาก ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถหาของป่าเป็นอาชีพหลักได้อีกแล้ว สามารถพึ่งพาผลผลิตจากป่าได้เพียงเป็นอาชีพเสริม ผลผลิตจากป่าลดลงมากตั้งแต่เกิดวาทภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2505 ต้น

¹ กลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหมดได้รับรางวัลดีเด่นในปี พ.ศ. 2526, 2529 และ 2535 และยังเจริญก้าวหน้ามาจนทุกวันนี้

ยางซึ่งเป็นแหล่งน้ำมันยาง และต้นไม้ป่าอื่น ๆ ที่ให้ผลผลิตและสามารถทำรายได้ ได้รับความเสียหาย ตัวอย่างเช่น การทำน้ำมันยางจากเดิมมีการทำกันเป็นอาชีพหลัก แต่ในปัจจุบันมีคนในชุมชนเพียงไม่เกิน 20 รายที่ยังเข้าไปทำน้ำมันยาง ต้องเข้าไปในป่าลึกมากขึ้น และทำได้ลำบากขึ้น การหาผลผลิตจากป่าอย่างอื่นที่ยังคงมีถึงปัจจุบัน ได้แก่ สะตอป่า ซึ่งยังเป็นเอกลักษณ์ของป่าที่นี้ ลูกเหรีญ ลูกกอก ลูกทองบั้ง และเห็ด เป็นต้น

สำหรับสัตว์ป่าก็ยังมีการลักลอบล่ากันอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะได้มีการประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแล้วก็ตาม ผู้เฒ่าเล่าว่าการลดลงของสัตว์ป่าเริ่มเห็นชัดเจนมาก เมื่อคนในชุมชนเริ่มมีมากขึ้นคือ ช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา สัตว์ป่าที่ยังพบเห็นมีการล่ากันบ่อยมากคือ หมูป่า และ กระเจง

ผลผลิตจากป่าบริเวณชุมชนตะโหนดที่โคกเค่นอีกประการหนึ่งที่มีอาจลืมได้คือ น้ำผึ้ง ชาวบ้านบางรายที่มีความขยันขันแข็งในการเข้าไปจับผึ้ง ซึ่งจะต้องเข้าไปในป่าลึก สามารถสร้างรายได้สูงถึงรายละ 20,000 บาทต่อปี แต่ก็มีไม่มกราย เพราะการจับผึ้งต้องอาศัยความชำนาญเป็นพิเศษ

เป็นที่น่าสังเกตว่าผลผลิตที่หาได้จากป่าในปัจจุบันจะเน้นเพื่อนำมาขายเพื่อเงินสดมากขึ้น และของป่ามักจะขายได้ราคาดี เพราะเป็นที่ต้องการ ในขณะที่อุปทานก็มีน้อยลงเรื่อยๆ ตัวอย่างเช่น น้ำผึ้ง ราคาขวดละ 250-300 บาท

5.4.1 ระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดิน

ดังกล่าวแล้วข้างต้นว่า ใบจอง จะเป็นหนังสือที่แสดงการยอมให้ครอบครองที่ดินชั่วคราว ซึ่งออกให้ราษฎร เพื่อแสดงว่ารัฐยอมให้ราษฎรผู้มีใบจองครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินนั้น แต่ใบจองดังกล่าวเป็นเพียงหลักฐานการครอบครองเท่านั้น ยังไม่ได้คำรับรองว่าได้ทำประโยชน์จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2497 มีพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 โดยการนำของ ฯพณฯ ท่านจอมพล ศิน ชูณหะวัณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในขณะนั้นมีคำสั่งยกเลิกตราจองที่ดิน มาใช้หลักฐานแจ้งการครอบครองที่ดิน หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ส.ค.1 โดยออกให้ราษฎรที่มีที่ดินทำกินและอยู่ในครอบครองที่ไปแจ้งการครอบครองต่อเจ้าหน้าที่ของอำเภอ ตามมาตรา 5 แห่ง พ.ร.บ.กฎหมายที่ดิน 2497 โดยมาตรา 5 บัญญัติไว้ว่า "ผู้ที่ได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ โดยไม่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน ให้แจ้งการครอบครองที่ดินต่อนายอำเภอท้องที่ภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีกำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา การแจ้งการครอบครองตามความในมาตรานี้ ไม่ก่อให้เกิดสิทธิขึ้นใหม่แก่ผู้แจ้งแต่ประการใด"

ในสมัยนั้นบ้านตะโหมดสังกัดอำเภอปากพะยูน การเดินทางไปติดต่อกับอำเภอไม่สะดวก เนื่องจากยังไม่มียถนนจากตะโหมด การเดินทางใช้เวลาถึง 3 วัน ทางราชการจึงให้กำนันในพื้นที่รับแจ้งเพื่อความสะดวกกับราษฎรมากขึ้น ปรากฏว่าการทำ ส.ค.1 ไม่ได้รัดกุมแน่นอน เพียงแต่บอกอาณาเขตติดต่อทั้ง 4 ด้าน และประมาณเนื้อที่ตามสมควร ราษฎรในตำบลตะโหมดมาแจ้งการครอบครองเกือบทั้งหมด ผลจากการให้ ส.ค.1 ทำให้ราษฎรเกิดความมั่นใจในการถือครองที่ดินและใช้ประโยชน์ แม้ว่าในสมัยนั้น หนังสือสำคัญประเภท ส.ค.1 ยังไม่สามารถโอนทางทะเบียนได้ เช่นเดียวกับใบจอง

ในปี พ.ศ. 2499 ตำบลตะโหมดได้ย้ายมาขึ้นกับอำเภอเขาชัยสน การติดต่อทางราชการก็สะดวกขึ้น มีการก่อสร้างถนนสายแม่ขรี-ตะโหมด โดยความร่วมมือร่วมแรงของพระครูอุทิศกิจจาทร และกำนันสวิง ชนะสิทธิ์ กำนันตำบลตะโหมดในสมัยนั้นกับชาวบ้านของชุมชนตะโหมดถนนที่สร้างใหม่มีการเปลี่ยนแปลงจากเส้นทางเดิมที่ใช้ควายลากจูงเกวียน การเดินทางในการส่งสินค้าออกสู่ตลาดหรือการติดต่อคมนาคมด้านต่าง ๆ จึงสะดวกสบายขึ้น โดยในช่วงแรกเป็นถนนดิน มีรถจักรยานยนต์รับจ้าง ต่อมาได้ปรับปรุงเป็นถนนลูกรังจึงมีรถยนต์วิ่ง ในช่วงแรกเป็นรถจี๊ปเล็ก แต่การเดินทางก็ยังคงมีอุปสรรคอยู่บ้าง เพราะในฤดูฝนรถวิ่งไม่ได้ ส่วนในฤดูแล้งจะมีฝุ่นละอองมาก ต่อมาในปี พ.ศ.2533 ได้ก่อสร้างเป็นถนนลาดยางตามมาตรฐาน

5.4.2 การจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตชุมชนตะโหมด

ในปี พ.ศ. 2502 รัฐบาลได้ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 65 ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่าพุทธศักราช. 2481 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 10 และมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่าพุทธศักราช. 2481 ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2497 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรออกกฎกระทรวงไว้ว่า ให้ป่าเทือกเขาบรรทัดแปลงที่ 1 ตอน 3 ในท้องที่ตำบลกงหรา ตำบลชะรัด อำเภอเมืองพัทลุง ตำบลตะโหมด อำเภอเขาชัยสน และตำบลป่าบอน อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เหมาะสมที่จะสงวนป่าแห่งนี้ไว้ เพื่อประโยชน์แห่งรัฐและประชาชน การประกาศออกกฎกระทรวงฉบับนี้ นับเป็นครั้งแรกที่พื้นที่ป่าในเขตตำบลตะโหมดได้รับประกาศเป็นป่าสงวน

หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2506 ได้ออกกฎกระทรวงฉบับที่ 167 ออกตามความในพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่า พุทธศักราช 2481 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 3 พ.ศ. 2507

ในปี พ.ศ. 2507 ได้มีพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่าพุทธศักราช 2481 ฉบับที่ 31 พื้นที่ป่าในตำบลตะโหมดที่ถูกกำหนดให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้คือ ป่าเขาหัวช้าง ป่าเขาตีนป่า ป่าเขาหลักไก่อ และป่าเขาพระรวมเนื้อที่ทั้งหมด 11,937 ไร่ (19.10 ตารางกิโลเมตร) การตัดแนวเขตป่า ในครั้งแรกจะมีผู้นำท้องถิ่น

ร่วมกับเจ้าหน้าที่เดินตัดแนวเขตซึ่งใกล้กับเทือกเขารอบทั้ง 4 ด้าน โดยมีเครื่องหมายบอกแนวเขตเขียนเป็นตัวหนังสือสีดำไว้ตามต้นไม้ใหญ่ บางพื้นที่ได้ตีตราครุฑไว้ติดกับเนื้อไม้ วัตถุประสงค์ในการสงวนป่าไม้ในพื้นที่ดังกล่าวนี้ เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการครองชีพของประชาชน เนื่องจากมีไม้ที่มีค่าเป็นจำนวนมาก เช่น ไม้ยาง ไม้ตะเคียนหิน ไม้กะบาก ไม้หลุมพอ ไม้จันทร์หอม ไม้พิกลป่า และไม้อื่นๆ อีกจำนวนมาก ในการเดินสำรวจในครั้งนั้นเส้นทางตัดแบ่งเขตที่รับผิดชอบนั้นเป็นพื้นที่จริง โครงการแบ่งโซนระหว่างป่าไม้ที่ยังสมบูรณ์กับพื้นที่ทำกินของราษฎรอย่างชัดเจน

ปี พ.ศ. 2516 ทางราชการได้มอบหมายให้กรมแผนที่ทหารร่วมกับทางอากาศ ซึ่งจะปรากฏความแตกต่างระหว่างป่าไม้ซึ่งเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติกับที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยของราษฎรตามภาพถ่ายแผนที่ทางอากาศแผนที่ 2,16,17,30 ,128 ป่าเขาหัวช้าง ป่าเขาเตินป่า ป่าเขาหลักไก่อ่ ป่าเขาพระ และแผนที่ 44-45 ป่าเทือกเขารรทัด แปลงที่ 1 ตอนที่ 3

ปี พ.ศ. 2517-2520 ทางราชการได้ให้ราษฎรในพื้นที่ตำบลตะโหมดที่มีเอกสารการครอบครองที่ดิน หรือ ส.ค.1 ไปยื่นเรื่องต่อที่ว่าการอำเภอเขาชัยสนเพื่อขอออก น.ส.3ก และในการยื่นดังกล่าวผู้ยื่นจะต้องบอกลักษณะการได้มาของที่ดินนั้นด้วย เช่น รับมรดก หรือได้จากการหักร้างถางป่า

ปี พ.ศ. 2517-2526 ทางกรมที่ดินได้ให้เจ้าหน้าที่เดินสำรวจออก น.ส.3ก ตามภาพถ่ายทางอากาศในท้องที่ตำบลตะโหมด ตามเอกสารที่ไปทำกับทางราชการ ในระหว่างการเดินสำรวจของเจ้าหน้าที่ไม่ปรากฏการคัดค้านจากกรมป่าไม้แต่อย่างใด หลังจากที่ทางราชการโดยกรมที่ดินได้ออก น.ส.3ก แล้ว เกษตรกรก็นำ น.ส.3ก ไปทำนิติกรรมได้ ซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรจะนำไปใช้ค้าประกันเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

ปี พ.ศ. 2518 รัฐบาลได้ประกาศให้พื้นที่ป่าเขารรทัดเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งรวมพื้นที่ป่าในเขตตำบลตะโหมดด้วย ตามกฎหมายฉบับนี้ เป็นการห้ามล่าสัตว์ป่าทุกชนิด และในระยะต่อมากรมป่าไม้จึงได้จัดตั้งหน่วยพิทักษ์ป่าบ้านตะโหมดขึ้นที่บริเวณน้ำตกลานหม่อมอู้อยู่ ตำบลตะโหมด ซึ่งการมีหน่วยพิทักษ์ป่าที่ไม่ไกลจากชุมชนนี้สามารถช่วยบรรเทาการบุกรุกป่าในเขตป่าสงวนและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้ในระดับหนึ่ง

ปี พ.ศ.2531 ทางกรมป่าไม้ โดยป่าไม้เขตสงวนได้ให้เจ้าหน้าที่กองสำรวจ 3 เอาแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาตรวจสอบและขีดเส้นแนวเขตป่า (เส้นแดงป่าสงวนแห่งชาติ เส้นเขียวป่าไม้ถาวรของชาติ) ลงในแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ พร้อมทั้งลงลายมือชื่อกำกับว่าได้ตรวจสอบแล้วลงแนวเขตป่าในระว่างถูกต้องแล้ว ลงวันที่ 2 พฤษภาคม 2531 จากผลการขีดเส้นในรูปภาพถ่ายทางอากาศในครั้งนั้นทำให้ที่ดินของราษฎรที่มีเอกสารสิทธิ์ น.ส.3ก จำนวน 513 แปลง เนื้อที่ประมาณ 5,000 ไร่ ซึ่งเขตป่าไม้ถาวร 275 แปลง ป่าสงวน 305 แปลง ไม่สามารถนำไปทำนิติกรรมได้ โดยกรมป่าไม้

อ้างว่ากรมที่ดินออก น.ส.3ก ทับที่ป่าไม้ สร้างความไม่พอใจให้กับราษฎรในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง นับเป็นความขัดแย้งครั้งใหญ่ระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานของรัฐ

ผู้นำชุมชนชี้แจงว่า การขีดเส้นในครั้งนั้นเจ้าหน้าที่ไม่ได้ลงไปตรวจสอบพื้นที่จริง เพียงแต่เอาภาพถ่ายทางอากาศเป็นข้อมูลหลัก ทั้ง ๆ ที่พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่นา เป็นสวนยางพารา และเป็นที่อยู่อาศัยของราษฎร พื้นที่เหล่านี้ ได้สร้างมาก่อนมี พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ และในปี พ.ศ.2506 การขีดเส้นในครั้งนั้นก็ไม่ได้ลงหลักปักเขตแนวเขตป่าให้ราษฎรเจ้าของที่ดินทราบแต่อย่างใด และที่สำคัญ ผู้นำท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ปกครองในท้องที่ก็ไม่ทราบเช่นกัน

ปี พ.ศ. 2536 ผู้นำของชุมชนตะโหนดได้ทำหนังสือไปถึงผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทบทวนแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติดังกล่าว แต่ก็ไม่มีผลสืบหน้าแต่ประการใด

วันที่ 27 กันยายน 2541 ฯพณฯ ท่านนายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ได้ลงมาที่ชุมชนตะโหนด ในวันนั้นได้มีการประชุมกันในสภากาถาวัตตะโหนด ฯพณฯ ท่านนายกรัฐมนตรีก็ได้ร่วมรับฟังปัญหาด้วย ที่ประชุมได้นำปัญหาแนวเขตป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้ถาวรที่ทับที่ดินทำกินของประชาชนเสนอต่อ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี เพื่อให้ดำเนินการแก้ไข หลังจากนั้น กรมป่าไม้ได้ส่งเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่รับผิดชอบมาพบกับผู้นำท้องถิ่นเพื่อหาข้อยุติ ทั้ง 2 ฝ่ายได้ตกลงทำบันทึก เพื่อจัดตั้งคณะทำงาน โดยให้ตัวแทนทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่และตัวแทนชาวบ้านลงไปตรวจสอบพื้นที่จริง และให้ขีดแนวเขตการสำรวจครั้งแรกตาม พ.ร.บ.ปี พ.ศ. 2506 เป็นบรรทัดฐาน ผลออกมาเป็นที่ยอมรับได้ หลังจากนั้นเรื่องก็เงียบหายไป ปัจจุบันได้ทำเรื่องเสนอผ่านสมาชิกวุฒิสภาฝ่ายกรรมการเกษตรและสหกรณ์เข้าไปใหม่ ขณะนี้กำลังรอฟังผลอยู่

5.4.3 การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดให้ท้องถิ่นโดยสภาตำบลจัดทำแผนพัฒนาตำบล แผน 5 ปี แผนดังกล่าวส่วนมากจะครอบคลุมในด้านต่างๆ ภายในตำบล โดยเฉพาะเรื่องพัฒนาแหล่งน้ำ เช่นการขุดลอกห้วย คลอง หนอง บึงที่ตื้นเขิน ตลอดจนการทำที่กั้นน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร

การพัฒนาที่ไร้ทิศทางและขาดวิสัยทัศน์ ยิ่งพัฒนาปัญหายิ่งเกิด ทุกวันนี้ได้มีการพัฒนากันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้จัดสรรงบประมาณให้ลงไปสู่ชุมชนเป็นจำนวนมาก สภาตำบลหรือองค์การบริหารส่วนตำบลในปัจจุบันได้จัดทำโครงการเพื่อรองรับงบประมาณของแต่ละปี โครงการบางอย่างไม่ได้วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่นการขุดลอกห้วย คลอง หนอง บึง โดยใช้รถแทรกเตอร์ตัดและขุดเพื่อความสะดวกและรวดเร็ว บรรดาต้นไม้ใหญ่น้อยและวัชพืชที่ขึ้นปกคลุมสองข้างตลิ่งได้ถูกทำลายไปจนหมดสิ้น เหลือไว้แต่พื้นแผ่นดินที่ว่างเปล่าและดินที่แข็งอด เพราะไม่มีต้นไม้ที่จะ

ดูดซับน้ำ ขาดความชุ่มชื้นในอากาศ กุ้ง หอย ปู ปลา ที่เคยมีก็หมดสิ้น อีกไม่ช้าไม่นานที่ดินก็พัง ทะลายลงมาทำให้ดินเงินและขาดน้ำในที่สุด

5.4.4 การมีส่วนร่วมและความตื่นตัวของชุมชนตะโหนดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร ที่ดินและป่าไม้

ความตื่นตัวของชุมชนตะโหนดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีมาประมาณเกือบ 40 ปี แล้วคือ หลังจากเกิดวาทภัย ต้นไม้ถูกโค่นล้ม เมื่อมีฝนตกน้ำจะไหลบ่ารวดเร็วมาก แขนงน้ำของชุมชนเริ่มเห็นถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการทำลายป่า แต่ในช่วงนี้ยังไม่ได้นำเนินกิจกรรมอันใดที่เป็นรูปธรรมนัก โดยในช่วงแรกเริ่มจากแกนนำของชุมชนเพียงไม่กี่คน ได้พยายามสอดแทรกแนวคิดในเวทีที่ประชุมของชุมชน เวทีหาเสียงของนักการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น และใช้กรณีตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งให้เห็นถึงความสำคัญของการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนเอาไว้เพื่อผลประโยชน์ของชุมชนเองและลูกหลานในอนาคต และมีกลุ่มคัดค้านการเข้าไปบุกรุกป่าสงวน ซึ่งกลุ่มคัดค้านนี้ในช่วงแรกก็มีสมาชิกไม่มากนัก

ประกอบกับในระยะหลัง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติได้ลดลงอย่างมาก และสายน้ำหลัก ๆ ของชุมชนก็เริ่มตื้นเขิน สัตว์น้ำที่เคยชุกชุมก็ลดน้อยลง ประกอบกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ก็ไม่ได้ระวังถึงผลกระทบที่จะเกิดกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ เมื่อคนในชุมชนเริ่มทำสวนไม้ผลกันมากขึ้น ยังเห็นความสำคัญของป่า ไม้และสายน้ำมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะแหล่งน้ำจากธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลิตไม้ผล ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ชุมชนตื่นตัวเพิ่มมากขึ้น

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2516 การมีส่วนร่วมของชุมชนเริ่มเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อแกนนำของชุมชน ได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ให้เข้ามาตั้งหน่วยพิทักษ์ป่าที่น้ำตกลานหม่อมจ้อย โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครองท้องถิ่น เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งกำนันและผู้ใหญ่บ้าน จะช่วยห้ามปรามไม่ให้คนในชุมชนไปบุกรุกป่า แต่เมื่อมีหน่วยงานของรัฐบาลดูแลอยู่ในพื้นที่แล้ว ผู้ปกครองท้องถิ่นเห็นว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบและการเข้าไปเกี่ยวข้องเริ่มลดลง และเมื่อหน่วยงานของรัฐดำเนินการมาได้ระยะหนึ่ง ผลปรากฏว่าสามารถยับยั้งการบุกรุกป่าได้เพียงบางส่วนเท่านั้น ทำให้แกนนำของชุมชนพร้อมด้วยพระคุณเจ้าวัดตะโหนด ได้ร่วมกันหาแนวทางในยับยั้งการบุกรุกป่า โดยจุดประกายว่าผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของกลุ่มคนใด กลุ่มคนเหล่านั้นควรจะ ได้มีส่วนเข้าไปรับผิดชอบ ได้มีการพบปะหารือกันในวัดตะโหนดบ่อยขึ้น และมีผู้สนใจเข้าร่วมมากขึ้น เป็นลำดับ จนเกิดเป็นสภาลานวัดตะโหนดขึ้น

ในปี พ.ศ.2538 ชุมชนตะโหนดได้จัดตั้ง "สภาลานวัดตะโหนด" โดยมีสำนักงานที่ตั้งอยู่ที่วัดตะโหนด ภายใต้ปรัชญาที่ว่า "สร้างปัญญา พัฒนาสังคม ระดมความคิด เพื่อชีวิตประชาชน" สภา

ลานวัดเป็นผลสืบเนื่องมาจากการประชุมขององค์กรต่าง ๆ และผู้นำของท้องถิ่น ที่ตระหนักว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดตะโหมคเป็นศูนย์กลางและเป็นศูนย์รวมน้ำใจของคนในชุมชน ท่านเจ้าอาวาสได้เป็นผู้นำร่วมกับผู้นำของชุมชนมาโดยตลอด ประกอบกับในระยะหลังปัญหาของชุมชนได้ทวีความรุนแรงขึ้นเหมือนกับที่เกิดขึ้นในชุมชนอื่น ๆ แต่ไม่มีองค์กรหรือหน่วยงานใดของท้องถิ่นที่จะสามารถแก้ปัญหาให้สำเร็จได้ทุกปัญหา กลุ่มผู้นำจึงเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังในการแก้ปัญหาของชุมชน จึงได้จัดองค์กร 3 ประสานขึ้น ซึ่งประกอบด้วย องค์กรชาวบ้าน องค์กรทางศาสนา และองค์กรทางราชการ รวมเรียกองค์กรนี้ว่าสภาลานวัด

ในการดำเนินงาน สภานี้มีองค์กรประกอบ 3 ฝ่ายคือ 1) ฝ่ายสมาชิกสภา ประกอบด้วยประชาชนในเขตพุทธบริษัทของวัดตะโหมค หรือบุคคลทั่วไปที่ต้องการสมัครเป็นสมาชิก 2) ฝ่ายกรรมการบริหารสภา ซึ่งคัดเลือกจากตัวแทนทั้ง 3 ฝ่ายที่เป็นสมาชิกจำนวน 18 คน และ 3) ฝ่ายที่ปรึกษาของสภาประกอบด้วยเจ้าอาวาสวัดตะโหมค และหัวหน้าส่วนราชการของอำเภอตะโหมค

บทบาทและหน้าที่ของสภาลานวัด เริ่มตั้งแต่ขั้นการกำหนดนโยบายด้านต่าง ๆ ขั้นการปฏิบัติงาน และขั้นการประเมินผล และบทบาทที่สำคัญประการหนึ่งคือ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งที่ผ่านมาสภาลานวัดได้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาการปล่อยน้ำเสียของโรงงานทำยางแผ่นสู่มแม่ น้ำลำคลอง ปัจจุบันได้ดำเนินการประเด็นความขัดแย้งเรื่องเอกสารสิทธิ์ที่ดินที่มี น.ส.3ก ซึ่งออกโดยกรมที่ดิน ตามโครงการเดินสำรวจ ตามภาพถ่ายทางอากาศ ระหว่างปี พ.ศ.2516-2526 ซึ่งที่ดินดังกล่าวราษฎรได้ทำมาหากินมาหลายสิบปี ดังกล่าวแล้วข้างต้น

นอกจากนี้ สภาลานวัดตะโหมคยังมีบทบาทในการจุดประเด็นคัดค้านการออก สปก.4-01 ในเขตป่าโห้ทะหนูน หลังเขาหัวช้าง เนื่องจากเป็นป่าใกล้ต้นน้ำธาร และส่วนหนึ่งเป็นป่าที่จับน้ำได้ดี กรณีการคัดค้านนี้ส่งผลให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ทบทวน และระงับการออก สปก. 4-01 ในที่สุด

นอกจากนี้ ชุมชนโดยแกนนำของสภาลานวัดยังได้มีส่วนร่วมในการจุดประกายทางความคิดและเป็นที่ปรึกษาดูแลจัดการป่าในรูปของ "ป่าชุมชน (community forest)" ในเขตป่าชุมชนเขาหัวช้าง ซึ่งอยู่ที่บ้านป่าพงส์ หมู่ที่ 9 ตำบลตะโหมค พื้นที่ประมาณ 2,000 ไร่ สืบเนื่องจากความล้มเหลวของหน่วยงานภาครัฐในการดูแลป่าของชุมชน ประกอบกับกฎหมาย¹เปิดโอกาสให้ชุมชนมี

¹ รัฐธรรมนูญมาตรา 46 (หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย) บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายกำหนด

ส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

จากการประกาศของกรมป่าไม้ว้່าพื้นที่เขาหัวช้าง เขาตืนป่า เขาหลักไก่ และเขาพระ เป็นป่าสงวนแห่งชาติโดยมีเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้ดูแลรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว นับแต่นั้นเป็นต้นมาพื้นที่ดังกล่าวถูกราชกรบุกกรกแคว้ถางจับจองเป็นจำนวนมาก ราษฎรในชุมชนได้ร่วมกันหารือและเห็นว่าหากปล่อยให้เจ้าหน้าที่ดูแลฝ่ายเดียว ป่าคงถูกทำลายเสียหายหมดแน่ จึงได้จัดทำป่าชุมชนเขาหัวช้างขึ้นเมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2543 จนถึงปัจจุบันการทำงานของกรรมการบริหารป่าชุมชนเขาหัวช้าง ที่มีความมุ่งมั่นและทำงานต่อเนื่อง ที่สำคัญมีเป้าหมาย และวิธีการดำเนินงานที่ชัดเจน มีกฎข้อตกลงเกี่ยวกับป่าชุมชนออกมาให้ถือปฏิบัติและมีบทลงโทษชัดเจนด้วย ทำให้การจัดการในป่าไม้ในรูปป่าชุมชนนี้สามารถช่วยยับยั้งในการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าและล่าสัตว์ได้เกือบสิ้นเชิง ได้ช่วยรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนในการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้มากขึ้น

ปัจจุบัน ป่าชุมชนเขาหัวช้างยังได้จัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ภายใต้โครงการ 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล และกำลังอยู่ในระหว่างการวางแผนดำเนินการในรายละเอียดต่าง ๆ

5.5 สรุป

ในปัจจุบัน การใช้ประโยชน์ที่ดินหลักของชุมชนคือ การทำสวนยางพารา ทำนา และทำสวนไม้ผล ในยุคก่อน (2442-2489) คนในชุมชนอยู่อย่างเรียบง่าย อาศัยผลผลิตจากป่าเป็นหลัก ยกเว้นข้าวต้องเพาะปลูก การทำนา ทำเพียงเพื่อการบริโภค ใช้วิธีการผลิตแบบดั้งเดิม แรงงานในครัวเรือน ป่าไม้ของชุมชนในสมัยนั้นมีทั้งป่าต้นน้ำลำธาร และป่าในที่ราบ ชุมชนจะใช้ประโยชน์จากป่าในที่ราบเป็นหลัก ชุมชนมีการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยไม่มีความขัดแย้ง ชุมชนเริ่มนำยางมาปลูกครั้งแรกในช่วงปี พ.ศ.2463-64 แต่คนในชุมชนขณะนั้นไม่มีความรู้เรื่องยางจึงปลูกกันไม่แพร่หลาย แม้ว่ารัฐมนตรีโยบายให้ราษฎรจับจองที่ดินได้ แต่การบุกเบิกที่ดินของชุมชนยังมีจำกัด การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2544) เปลี่ยนแปลงไปมาก ด้วยประสบการณ์ของคนในชุมชนตะโหนดที่ต้องเผชิญกับภาวะข้าวยากหมากแพงจากสงคราม ส่งผลให้มีการจับจองที่ดินเพื่อทำนากันมากขึ้น เช่นเดียวกัน ในขณะนั้นยางราคาดีมาก ส่งผลให้มีการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อปลูกยางมากขึ้น การปลูกยางในชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยังคงใช้พันธุ์พื้นเมือง จนกระทั่งปี พ.ศ.2503 รัฐประกาศใช้ พ.ร.บ. กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ทำให้คนในชุมชนจำนวนมากได้เปลี่ยนอาชีพมาปลูกยาง ระบบการปลูกยางเริ่มเปลี่ยนไป มีการใช้ยางพันธุ์ดี และมีการใช้ปุ๋ยเคมี ในช่วงแรกชุมชนยังคงบุกเบิกป่าในที่ราบ จนกระทั่งปี พ.ศ.2525-2527 รัฐประกาศให้สิทธิแก่ราษฎรที่บุกเบิกป่าฯ มีการออกเอกสารสิทธิทำกิน และในขณะนั้นยางมีราคาดี

ทำให้มีการบุกรุกป่าสงวนเพิ่มมากขึ้นและขยายไปถึงป่าต้นน้ำลำธาร นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาทำให้การบุกรุกถางป่าสงวนรุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ

ปัจจุบัน การพึ่งพิงป่าของชุมชนยังคงมีอยู่ แต่ผลผลิตจากป่าลดลงไปมาก สำหรับสัตว์ป่าก็ยังมีถูกล่าอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะได้มีการประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแล้วก็ตาม ด้วยสาเหตุดังกล่าวทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะที่เป็นแกนนำและตระหนักถึงปัญหาได้เริ่มมีการเคลื่อนไหวในชุมชนเพื่อชี้ให้ชุมชนส่วนใหญ่เห็นถึงผลกระทบจากการทำลายป่า โดยล่าสุดปี พ.ศ.2538 ได้เกิด "สภาลานวัดตะโหมด" ขึ้น สภาลานวัดประกอบด้วย องค์กรชาวบ้าน องค์กรทางศาสนา และองค์กรทางราชการ และบทบาทที่สำคัญประการหนึ่งของสภาลานวัดคือ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันได้ดำเนินการประเด็นความขัดแย้งเรื่องเอกสารสิทธิ์ที่ดิน คัดค้านการออก สปก.4-01 ในเขตป่าใกล้ต้นน้ำธาร และล่าสุดได้ร่วมผลักดันแนวคิดจัดการป่าในรูปของป่าชุมชนในเขตป่าชุมชนเขาหัวช้าง และได้จัดให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในปัจจุบัน นับเป็นตัวอย่างของชุมชนที่มีความตื่นตัวเกี่ยวกับกรแก้ปัญหาของชุมชนในทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

ปก แก้วกาญจน์. 2534. รายงานวิจัย "การสร้างทางรถไฟสายใต้กับผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2452 ถึง ปัจจุบัน : ศึกษากรณีอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา". สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

พีระชัย สุขเกื้อ และคณะ. 2538. รายงานการศึกษาป่าชุมชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าหัวเขาช้าง ป่าดินเขา ป่าเขาหักไก่อ และป่าเขาพระ ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง. สำนักงานป่าไม้เขตสงขลา.

สภาลานวัดตะโหมด. 2543. ตะโหมดศึกษา : หลักสูตรท้องถิ่นชุมชนตะโหมด. พัทลุง : ศูนย์วัฒนธรรมบ้านตะโหมด โรงเรียนประชานำรุง อำเภอตะโหมด.

สำนักงานเกษตรอำเภอตะโหมด. 2543. สถิติการเกษตรอำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง. พัทลุง.

สงบ ส่งเมือง. 2542. ทางรถไฟสายใต้. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 7 กทม. : บริษัทสยามเพรส แมเนจเม้นท์.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2542. ตะโหมด, อำเภอ. สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 6 กรุงเทพฯ: บริษัทสยามเพรส แมเนจเม้นท์.

หน่วยป้องกันรักษาป่าที่ 1 (แม่ขรี) อ.ตะโหมด จ.พัทลุง. 2540. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในท้องที่ อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง. พัทลุง

บุคลากรกรม

สัมภาษณ์นายการุณ ทองรักษ์. บ้านเลขที่ 8 หมู่ 3 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544

สัมภาษณ์นายจรัญ ราชราวี. บ้านเลขที่ 201 หมู่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544 และวันที่ 27 เมษายน 2545

สัมภาษณ์นายเจียง ขุนจันทร์. บ้านเลขที่ 69 หมู่ 3 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544 และอีกหลายครั้ง

สัมภาษณ์นายเฉลียว ชนินทศุทรวงศ์. บ้านเลขที่ หมู่ 3 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2545.

สัมภาษณ์นายเด่นชัย รุ่งเรือง. บ้านเลขที่ 60 หมู่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544

สัมภาษณ์นายณรงค์ ไพษานาญ. บ้านเลขที่ 161 หมู่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 27 เมษายน 2545

สัมภาษณ์นายน่วม เกื้อพันธ์. บ้านเลขที่ 50 หมู่ 3 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544

สัมภาษณ์นายบรรเทิง ชนะสิทธิ์. เจ้าหน้าที่ป่าไม้ หน่วยป้องกันรักษาป่าพื้นที่ 1 (แม่ขรี) อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2545 และอีกหลายครั้ง.

สัมภาษณ์นายบุญชอบ เพชรหนู. บ้านเลขที่ 193 หมู่ 12 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544

สัมภาษณ์นายประจวบ ทองรักษ์. บ้านเลขที่ 8 หมู่ 3 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544 และ 27 เมษายน 2545

สัมภาษณ์นายพันธ์ ช่วยชุมชนชาติ. บ้านเลขที่ 204 หมู่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 27 เมษายน 2545

สัมภาษณ์นายวัน เกื้อพินัง. บ้านเลขที่ 39 หมู่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544

สัมภาษณ์นายวรรณ ขุนจันทร์. บ้านเลขที่ 72 หมู่ 3 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544, 8 กุมภาพันธ์ 2545 และอีกหลายครั้ง.

สัมภาษณ์นายศักดิ์ เพชรสุข บ้านเลขที่ 144 หมู่ 12 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 27 เมษายน 2545

สัมภาษณ์นายสวาท ทองรักษ์. บ้านเลขที่ 27 หมู่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544, 8 กุมภาพันธ์ 2545 และอีกหลายครั้ง.

สัมภาษณ์นายสถิตย์ ขุนจันทร์. บ้านเลขที่ 235 หมู่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544

สัมภาษณ์นางสาวสุรางค์ เอียดแก้ว หน่วยพิทักษ์ป่าบ้านตะโหมด หมู่ 11 ตำบลตะโหมด อำเภอตะ
โหมด จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 27 เมษายน 2545

สัมภาษณ์นายสม อักษรพันธ์. บ้านเลขที่ 159/5 หมู่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัด
พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544

สัมภาษณ์นายสมเกียรติ บัญชาพัฒนศักดิ์ บ้านเลขที่ 263/1 หมู่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด
จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 27 เมษายน 2545 และอีกหลายครั้ง

สัมภาษณ์นายสมบูรณ์ จิตสาระอาภรณ์ บ้านเลขที่ 11 หมู่ 9 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัด
พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 27 เมษายน 2545

สัมภาษณ์นายอรุณ ไพบานาญ. บ้านเลขที่ 12 หมู่ 4 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544

สัมภาษณ์นายเอนก พลเพชร. บ้านเลขที่ 163/2 หมู่ 12 ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัด
พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 24 พฤษภาคม 2544 และอีกหลายครั้ง

สนทนากลุ่ม ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2544.

สัมมนาร่วมกับชุมชน “โครงการวิวัฒนาการการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้” อำเภอตะโหมด
จังหวัดพัทลุง” เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2545